

Lamár Erzsébet

Bevezetés a szubjektivitás filozófiájába

4. A szubjektivitás paradoxona. (Nietzsche)
4. 2. A metaforikus igazság gondolata.

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

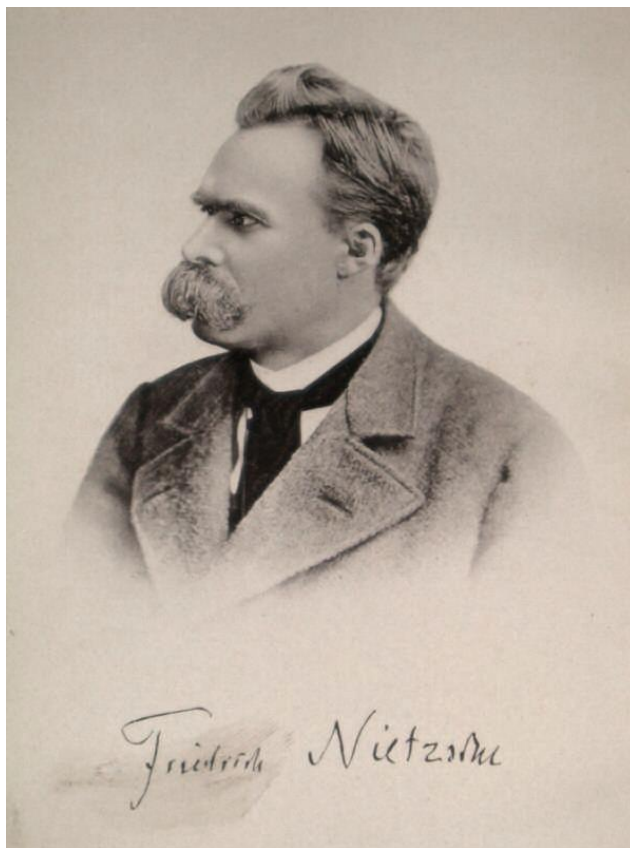

4.2. A szubjektívitás paradoxona (Nietzsche). A metaforikus igazság gondolata.

A szemelvények az alábbi szövegből származnak:

Nietzsche, Friedrich: „A nem-morálisan fölfogott igazságról és hazugságról.” In: *Athenaeum*. 1992. I/3. A francia Nietzsche-recepció. 3-15. o.

Az alig egy-két évvel a *Tragédia-könyv* után íródott, „A nem-morálisan fölfogott igazságról és hazugságról” c. rövid írás a következő kérdést teszi fel: **„Adekvát kifejezője-e vajon a nyelv minden realitásnak?”** (i. m. 5.), azaz: képes-e az ember megragadni és kifejezni a dolgok lényegét? És egyáltalán, létezik-e vajon ilyen „lényeg”? Nietzsche mindkét kérdésre egyértelmű nemmel felel. Úgy véli, hogy a megismerés mint olyan maga is pusztán az emberi intellektus találmánya, mellyel hiúságunknak adózunk, miközben valójában magukról a dolgokról mit sem tudunk, mindössze a „valóság” felszínén tapogatózunk.

Friedrich Nietzsche (1844-1900)

Az **individuum**, mondja Nietzsche, saját **elszigeteltségének**, az ismeretlentől való félelmének leküzdésére találta fel az „igazságot”, mely azonban nem több pusztán **hasonlatnál**.

Az **igazságosztón** kialakulásának legalapvetőbb oka a társadalmiság, a „mindenki mindenki ellen” való létezéstől való félelem: az ember, állítja Nietzsche, „nyájban” létezik, ahol az „igazság” egész egyszerűen az, amit a legtöbben igaznak tartanak, a hazugság pedig ennek ellentéte. A folyamat első lépése magában a nyelvben történik:

„a dolgokat általánosan és kötelezően érvényes jelölésekkel [nevekkel] látják el; a törvényhozás a nyelvben az igazság első törvényeit is kijelöli: itt s ekkor jelenik meg először a kontraszt igazság és hazugság között” (i. m. 5.)

De vajon a nyelv valóban képes kifejezni a szavak és a dolgok közti megfelelést? Vajon létezik egyáltalán ilyen megfelelés? Nietzsche tézise szerint nem: az „igazság” pusztán emberi találmány, annak a hazug hitnek a neve, amely feltételezi, hogy a dolgok mélyén változatlan lényeg rejtőzik.

„Egyáltalán: a »helyes percepció« - ez az objektumnak a szubjektumban való adekvát kifejeződését jelentené – számomra ellentmondásos és képtelen elmeszüleménynek tetszik, hiszen két olyan, mindenestül különböző szféra között, amilyen a szubjektum és az objektum, nincs kauzalitás, helyesség vagy kifejeződés, hanem mindössze esztétikai viszony lehet, értve ezen egy utalásszerű áttételt, egy dadogva-utánzó átfordítást egy egészen idegen nyelvre; amihez mindenesetre a költői találékonyság és szabadság közbülső szférájára és közvetítő tehetségre van szükség. [...] Ezeket a képzeteket azonban ugyanazzal a szükségszerűséggel állítjuk elő magunkban és magunkból, mint ahogyan hálójának szálát a pók; ha egyszer minden dolgot kénytelenek vagyunk érzékelésünknek emez (eleve adott) formáiban fölfogni, akkor a legkevésbé sem meglepő, hogy voltaképpen minden dologban csak éppen ezeket a formákat érzékeljük... (i. m. 10., 11.)

Mi is a szó? – teszi fel a kérdést. „Egy idegi inger hangokká való leképezése. Ámde egy idegi ingerből valamely rajtunk kívüli okozóra következtetni, ez már téves és jogosulatlan alkalmazása az ok elvének.” (i. m. 5) Az, hogy az eget kéknek látjuk, nem több egy fizikai inger szubjektív értelmezésénél, ami azonban nem jelenti, hogy az ég valóban bírná a „kékséget” – bármit is jelentsen az utóbbi. A folyamat valójában a következő: **előbb képekké, majd pedig hangokká alakítjuk a minket érő ingereket, ez azonban egyik esetben sem több önkényes metafora-alkotásnál.** Nem létezik tehát az Igazság, csak igazságok: egy dolgról alkotott metaforák sokasága, melyek közül a legtöbbször számára hasznos válik „igazsággá”.

Nietzsche tehát Kanthoz hasonlóan úgy véli: **a világ számunka nem adódik elmfüggetlen módon, hanem kizárólag jelenségként; azonban ő határozottan tagadja mind a *Ding an Sich* létezését, mind pedig az *a priori* megismerés lehetőségét.** Ahogyan Descartes-nál és Kantnál, Nietzsche esetében is az igazság utáni vágy motiválja a módszeres és radikális kételyt. Azonban elődeitől eltérően ő nem magát az igazságot keresi, minthogy az szerinte nem létezik. A nietzschei filozófia magát a kritikát akarja annak legvégső határáig vinni; a fizikain túli valóság mint olyan létezésének tagadásával a teljes metafizikai tradíció létjogosultságát vonja kétségbe.

Ellenőrző kérdések:

1. Milyen előfeltevéseken alapul metaforikus igazság gondolata?
2. Hogyan zajlik Nietzsche szerint a metaforaalkotás?
3. Milyen metafizikai következményekkel jár mindez?

Irodalom:

- Andersen, Joshua: „Truth and Illusion beyond Falsification: Re-reading On Truth and Lie in the Extra Moral Sense.” In: *Nietzsche-Studien* 39. De Gruyter, Berlin – New York, 2010. pp. 255-281.
- Deleuze, Gilles: *Nietzsche és a filozófia*. Ford. Moldvay Tamás. Gond – Holnap, Bp., 1999.